

FOKUS: NORGE, NORDOMRÅDENE OG UTENRIKSPOLITIKK

Mennesker, muligheter og norske interesser i nord – ny giv for nordområdepolitikken

Ine Eriksen Søreide
Utenriksdepartementet, Norge

Internasjonalt samarbeid er under press. Stormaktrivalisering og økende proteksjonisme er på fremmarsj. Arktis påvirkes av geopolitiske endringer. Dette er trendene som gjør seg gjeldende når regjeringen nå legger frem en ny stortingsmelding om nordområdene.

I nord er innenrikspolitikken og utenrikspolitikken to sider av samme sak. Det er en norsk kjerneinteresse at forholdet er godt, både mellom nabofolk og mellom naboland. Det er en norsk kjerneinteresse at naturen både utnyttes forsvarlig og forvaltes effektivt. Og det er en norsk kjerneinteresse at unge både tar utdanning, får relevante jobbmuligheter og blir boende i nord. Mennesker i nord er vår mest verdifulle sikkerhetspolitiske investering. Nordområdene er Norges viktigste strategiske ansvarsområde.

Verden er en annen enn da forrige nordområdemelding ble lagt frem for ni år siden, og vi har behov for oppdaterte analyser. Til grunn for meldingen ligger en bred faglig prosess der dialog med regionale og lokale politikere, næringsliv, sivilt samfunn og sentrale nordområdeaktører utgjør en viktig del. Både norsk sikkerhetspolitikk, våre økonomiske forbindelser og samfunnsutviklingen i nord avhenger av treffsikker analyse og situasjonsforståelse. Særlig den sikkerhetspolitiske situasjonen er betydelig endret siden 2011. Dette er en vesentlig del av arbeidet med den nye meldingen.

Et eget ungdomspanel til meldingen har gitt gode innspill til en fremtidsrettet tenkning. Vår prioritering av bred dialog og samhandling med sentrale aktører i nord

*Kontaktinformasjon: Ine Eriksen Søreide, e-post: utenriksminister@mfa.no

©2020 Ine Eriksen Søreide. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Søreide, I. E. (2020). *Mennesker, muligheter og norske interesser i nord – ny giv for nordområdepolitikken*. *Internasjonal Politikk*, 78(4), 456–460. <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v78.2710>

bidrar til felles forståelse av muligheter og utfordringer. Dette understøtter norske interesser i nord. Nordområdepolitikk på sitt beste utøves på ulike nivåer og gjennom et variert utvalg sektorer.

Nordområdemeldingen vil gi retningen for norsk utenrikspolitikk i nord i en ny og mer krevende tid. En fremoverlent nordområdesatsing forutsetter oppdatert sikkerhetspolitikk og et kunnskapsbasert og årvåkent nordområdediplomati.

Et sterkt og kompetent Nord-Norge der folk ønsker å bo, utdanne seg, arbeide og bidra til jobb- og verdiskapning, er viktig for alle som bor i denne landsdelen, men er også av stor sikkerhetspolitisk betydning for hele Norge. Det er ingen motsetninger mellom disse to perspektivene. Tvert imot bygger de på og er gjensidig avhengig av hverandre.

I meldingen beskriver vi tre dimensjoner for nordområdepolitikken: det brede, internasjonale Arktis, det regionale nivået med Barentssamarbeidet og Nordkalotten samt Nord-Norge. Ved siden av utenriks- og sikkerhetspolitikk er klima og miljø, samfunnsutvikling samt næringsliv og kunnskap sentrale temaer. Andre spørsmål som belyses, er transport, infrastruktur og kommunikasjon samt sikkerhet og beredskap. I tillegg vil bærekraft, hav, samiske spørsmål, boattraktivitet og kultur behandles gjennomgående. Når meldingen favner så tematisk bredt, er det fordi regjeringen er opptatt av å se internasjonale utviklingstrekk og våre fremtidsambisjoner for Nord-Norge i sammenheng.

Covid-19 påvirker også nordområdepolitikken og det internasjonale samarbeidet i nord. Selv om pandemien ikke vil være en bærende del i nordområdemeldingen, vil åpenbare konsekvenser måtte omtales. Flere arktiske samfunn, som fra før oppleves som isolerte, møter ekstra utfordringer når pandemien setter begrensninger for reising, direkte utveksling og kontakt. Koronakrisen demonstrerer viktigheten av internasjonalt samarbeid og dialog. Derfor drøfter vi disse utfordringene med våre partnere i Arktisk råd, og vi løfter spørsmålene gjennom vårt formannskap i Barentsrådet.

Norske utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser i nord forblir kjernen i nordområdepolitikken. Norge er et lite land med en åpen økonomi og en geografisk og strategisk utsatt posisjon. Økende internasjonal interesse og engasjement for utviklingen i Arktis og våre nærområder krever tilstedeværelse og årvåkenhet fra regjeringens side. Våre interesser har gjennom tidene blitt ivaretatt gjennom målrettet, strategisk diplomati og et bredt internasjonalt samarbeid. Dette vil ikke endre seg. Regjeringen fortsetter å arbeide daglig for en rettsbasert internasjonal orden der rett skal gå foran makt. Dette gjør vi gjennom å skape forståelse og respekt for vårt syn i internasjonale fora så ofte vi kan, og dette var vår motivasjon for å søke medlemskap i FNs sikkerhetsråd for perioden 2021–2022. Samarbeid og overholdelse av internasjonal rett har skapt fred og stabilitet i Arktis. Folkeretten og FNs havrettskonvensjon av 1982 utgjør spillereglene for alle stater i Arktis. Regionen består for det meste av uomstridte nasjonale områder samt noen havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon. Kyststatene opererer etter avklarte prinsipper og stabile rammevilkår

for å løse eventuell uenighet. Dette er avgjørende, ikke bare for økonomisk utvikling og næringsvirksomhet, men også for bærekraftig forvaltning og vern av natur og miljø i Arktis.

Norge vil fortsette å bidra med betydelige ressurser inn i det bilaterale, regionale og multilaterale samarbeidet med våre naboland i nord og med de andre arktiske kyststatene. Vektleggingen av regionale samarbeidsstrukturer som Arktisk råd, Barentsrådet og grenseoverskridende EU-programmer vil være drivere i utenrikspolitikken også i tiden fremover. Norge gir høy prioritet til formannskapet i Barentsrådet 2019–2021 med vekt på helse, folk til folk og kunnskap. Samarbeid over grensene i nord, der regionale aktører og urfolk bidrar aktivt, har, nå som før, stor betydning for tillitsbygging og en viktig fredsskapende funksjon.

Forholdet til Russland er en definerende faktor i norsk utenrikspolitikk. Regjeringen fortsetter det praktiske samarbeidet med Russland på områder hvor vi har felles interesser. Vår felles innsats i fiskeriforvaltningen er et godt eksempel på dette. Også det praktiske sikkerhetssamarbeidet er velfungerende og viktig. Både kystvakt-samarbeidet og grensevakt-samarbeidet bidrar til sikre, avklarte og forutsigbare forhold på grensen og trygg ferdsel på havet. Norge og Russland har en felles interesse i at dette samarbeidet lykkes. Som naboer innebærer vår jevnlige dialog også at vi diskuterer saker der vi er sterkt uenige. Det er det rom for.

Samtidig som vi arbeider for å opprettholde samarbeid og stabilitet i Arktis, må vi være forberedt på mer bekymringsfulle sider ved utenriks- og sikkerhetspolitikken også i regionen. Vi ser med uro på at et mer selvhevdende Russland fortsetter å utvikle sin militære evne gjennom anskaffelse og utprøving av nye våpensystemer i nord. Norge følger også nøye med på oppbygging av russiske militære baser og sivile støttepunkter langs hele den arktiske kystlinjen. Denne offensive politikken inkluderer øvelser som øker i omfang og kompleksitet. Selv om de militære kapasitetene ikke er rettet primært mot Norge, representerer Russland en sikkerhetspolitisk utfordring for Norge og det vestlige sikkerhetsfellesskapet. Fra norsk side gjøres det klart at Russland må vise den samme åpenheten om sine øvelser og militære aktivitet som det vi og våre allierte gjør. Det er dessverre ikke tilfelle i dag. Denne mangelen på åpenhet bidrar ikke til godt naboskap eller til å redusere spenningsnivået i Europa. Dette viser behovet for en klartenkt innretning av nordområdepolitikken og evne til treffsikker respons. Dette er ikke bare viktig for Norges næringspolitikk, handelsforbindelser og økonomi, men også for våre samfunn i nord. I møte med en mer krevende sikkerhetspolitisk situasjon opprettholder Norge den sikkerhetspolitiske kursen vi har holdt siden 1949. Alliansetilhørigheten i NATO og vårt bilaterale forhold til USA vil være avgjørende for Norges sikkerhet også i fremtiden. NATOs sikkerhetsgaranti omfatter hele Norge, også våre nordligste områder. Regjeringen vil videreføre en fast og forutsigbar linje og prioritere et styrket og troverdig forsvar i samarbeid med våre allierte og partnere, herunder de nordiske landene. En satsing på Forsvarets operative struktur i Nord-Norge er en selvsagt del av vår helhetlige forsvarsplanlegging. Dette vil vi fortsette å balansere med samarbeid over grensen

gjennom konkrete tiltak og prioriteringer og gjennom åpenhet og varsling om trening og øvelser, slik vi har lang erfaring med.

I tråd med den geopolitiske utviklingen og klimaendringene i nord har den internasjonale interessen for Arktis økt betraktelig. Det har også oppmerksomheten rundt Kinas ambisjoner i nord, herunder «Belt and Road Initiative». Denne strategiske satsingen har som formål å fremme kinesiske interesser, blant annet gjennom økonomiske investeringer. Kina har vært observatør i Arktisk råd siden 2013 og publiserte sin første arktisstrategi i 2018. Den bilaterale nordområdedialogen på embetsnivå mellom Kina og Norge ble gjenetablert i 2019 og er en nyttig arena for dialog. Norge støtter samarbeid med Kina og andre ikke-arktiske land så lenge disse landenes engasjement er basert på respekt for folkeretten og skjer innenfor eksisterende samarbeidsstrukturer. Norge følger med på Kinas aktivitet i Arktis, og understreker samtidig at debatten om Beijings ambisjoner i Arktis må være faktabasert og nyansert.

Norske interesser i nord hevdes best gjennom kunnskap. Vi ser at den globale interessen for Arktis og for det som er våre nærområder, tidvis ledsages av uriktige opplysninger, noe som er uheldig for norske interesser. Regjeringen vektlegger derfor samarbeid med norske kunnskapsinstitusjoner som medvirker til at den internasjonale debatten om Arktis skal være basert på fakta og gode analyser, og ikke på myter. Dette gjelder også kompetanse på hav. Regjeringens havsatsing utgjør en viktig komponent i nordområdepolitikken, både nasjonalt og internasjonalt. Flere av våre viktigste havinstitusjoner er lokalisert i nord, med verdensledende kompetanse om havmiljøet og bærekraftig forvaltning av marine ressurser.

Mye av den økende internasjonale interessen for Arktis skyldes de dramatiske klimaendringene. Effekten av den massive issmeltingen representerer omfattende utfordringer for verdenssamfunnet. Også disse debattene krever et våkent engasjement for norske interesser. Norge kan ikke gå med på totalt vern og forbud mot økonomisk aktivitet. De arktiske statene er ikke alltid samstemt, men står sammen i erkjennelsen av at vi må fortsette å utvikle næringsliv og attraktive samfunn for folk som bor i nord. Dette krever godt gjennomarbeidede løsninger. Politikere, næringsliv og forskere må tenke sammen, og bærekraft må være en del av svaret. Parisavtalen og bærekraftmålene har vist at kunnskapsdrevet diplomati kan gi enighet i saker av stor global betydning. EUs European Green Deal bygger på dette og vil akselerere grønn omstilling hos våre nærmeste naboer. I denne sammenhengen har nordområdene stor relevans, ikke minst fordi vi i nord har sterk blågrønn konkurransekraft innen blant annet energi, transport og matvareproduksjon.

Regjeringen vier økonomisk vekst, samfunnsutvikling, infrastruktur og ungdom i vår egen nordlige landsdel betydelig mer oppmerksomhet enn det som har vært gjort i tidligere meldinger. Dette er et bevisst strategisk valg. Vi har over tid understreket viktigheten av en helhetlig nordområdepolitikk som setter utenrikspolitikken i forbindelse med menneskene som bor i nord. En fremtidsrettet, kunnskapsbasert nordområdepolitikk kan ikke se det strategiske bildet adskilt fra Nord-Norge.

Dermed blir det å videreutvikle den ressursrike, levende nordlige landsdelen en strategisk viktig oppgave. Og derfor må diskusjonen om nordområdene *også* handle om jobb og verdiskaping, utdanning, infrastruktur og kultur, slik at vi har et Nord-Norge der folk ønsker å bo, utdanne seg, arbeide og bidra til økonomisk vekst. Det er av stor sikkerhetspolitisk betydning for hele nasjonen at vi har befolkning i nord. De beste politiske strategiene bygger på dyptgående diskusjoner. Og de beste analysene setter tungtveiende faktorer i sammenheng. Dette er vårt utgangspunkt i den nye «Nordområdemeldingen – for mennesker, muligheter og norske interesser i nord».